

9^ο ΘΕΡΙΝΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

*Τα δίκτυα
στο Βυζάντιο
Les réseaux à Byzance*

Πρόγραμμα | Programme

Βυζαντινή Θεσσαλονίκη

Το 2016 ο Εμπορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης, σε συνεργασία με την Ιερά Μητρόπολη Θεσσαλονίκης και το Α.Π.Θ. ανέλαβαν από κοινού μια πρωτοβουλία με στόχο την ανάδειξη του ιστορικού παρελθόντος της πόλης στην κατεύθυνση της αναπτυξιακής αξιοποίησής του.

Σήμερα η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ έχει μετεξελιχθεί σε Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρία με ιδρυτικά μέλη – μετόχους την Ιερά Μητρόπολη Θεσσαλονίκης, τον Εμπορικό Σύλλογο Θεσσαλονίκης, τη Διεθνή Εκθεση Θεσσαλονίκης, την Ιερά Πατριαρχική και Σταυροπηγιακή Μονή Βλατάδων, τον Σύνδεσμο Ξενοδόχων Θεσσαλονίκης, τον Σύνδεσμο Γυναικών Επιχειρηματιών Θεσσαλονίκης, την Ομοσπονδία Εμπορίου, Παραγωγικότητας και Επιχειρηματικότητας Κεντρικής, Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, το Ινστιτούτο Ανάπτυξης Εμπορίου και 40 προσωπικότητες από την επιστημονική, εκκλησιαστική και επιχειρηματική κοινότητα. Η προσπάθεια αυτή γίνεται με την ευλογία και υποστήριξη του Παναγιωτάτου Οικουμενικού Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαίου, γεγονός, που υποδηλώνεται σαφώς και από τη συμμετοχή στο εταιρικό σχήμα της ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ της Ιεράς Πατριαρχικής και Σταυροπηγιακής Μονής Βλατάδων.

Οι φορείς και τα πρόσωπα που στηρίζουν και συντονίζουν το έργο της ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, κινούμενοι στη δυναμική της ίδρυσης ενός Παγκόσμιου Δικτύου Βυζαντινών Πόλεων, ενός δικτύου φιλίας, οικονομικής και ευρύτερα κοινωνικής συνεργασίας, διοργανώνουν για δεύτερη συνεχή χρονιά στη Θεσσαλονίκη το Θερινό Πανεπιστήμιο Βυζαντινών Σπουδών με 40 υποτρόφους διδακτορικούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές από όλον τον κόσμο και διδάσκοντες επιφανείς πανεπιστημιακούς διδασκάλους από την Ελλάδα και το εξωτερικό.

ΤΑ ΔΙΚΤΥΑ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ αποτελούν για τον φετινό κύκλο σπουδών το αντικείμενο μελέτης, καθώς αυτό το θέμα χαρακτηρίζει για το 2019 το έργο της ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, περισσότερα στοιχεία για το οποίο μπορείτε να δείτε στην ιστοσελίδα της, www.byzantinethessaloniki.gr

Thessalonique Byzantine

En 2016 l'Association Commerciale de Thessalonique, en collaboration avec la Métropole et l'Université Aristote, a mis en place un vaste programme intitulé « Thessalonique Byzantine », qui a pour but la valorisation du passé historique de la ville pour aider son développement.

Aujourd'hui « Thessalonique Byzantine » a été transformée en Association à but non lucratif, dont les membres fondateurs sont l'Association Commerciale, la Métropole, la Foire Internationale, le Monastère patriarcale de Vlatadès, l'Association des hôteliers, la Fédération des femmes entrepreneurs, la Fédération du Commerce, Productivité et Entrepreneuriat de la Macédoine Centrale et Orientale et de Thrace, l'Institut pour le Développement du Commerce, et quarante personnalités de la communauté scientifique, ecclésiastique et de l'entreprenariat.

Cette initiative a reçu la bénédiction et le soutien de Sa Sainteté le Patriarche Œcuménique Bartholomée. Ce fait est clairement indiqué par la participation à l'Organisme « Thessalonique Byzantine » du Monastère patriarcale de Vlatadès.

Les organismes et les personnalités qui soutiennent et coordonnent les activités de « Thessalonique Byzantine », poussées vers une dynamique de création d'un réseau mondial de villes byzantines, réseau d'amitié et de coopération économique et, en général, sociale, organisent à Thessalonique, pour la deuxième année consécutive, l'Université d'été d'études byzantines, avec la participation de quarante étudiants en master et doctorat en provenance du monde entier, et d'éminents enseignants-conférenciers universitaires de Grèce et de l'étranger.

Les « Réseaux à Byzance » font l'objet d'étude de l'Université d'été de cette année, car ce sujet caractérise l'activité de « Thessalonique Byzantine » pour l'année 2019. Plus d'informations sont disponibles sur le site www.byzantinethessaloniki.gr

Τα δίκτυα στο Βυζάντιο

Η μεταρρύθμιση της ανώτατης εκπαίδευσης επέφερε αναγκαστικές αλλαγές στα πανεπιστημιακά ιδρύματα ως προς τον τρόπο παροχής της διδασκαλίας, που πρέπει να είναι ταυτόχρονα επιμορφωτική και εξειδικευμένη. Η πλειοψηφία πλέον των ευρωπαϊκών χωρών επέλεξε την οδό την λεγόμενη «των συμφώνων της Μπολόνιας», που προβλέπουν τρία (ενίοτε τέσσερα) έτη προπαρασκευαστικών σπουδών (πτυχίο, licence, laurea κλπ.), δύο έτη ενδιάμεσων σπουδών (μεταπτυχιακό, master, laurea specialistica κλπ.) και τρία έτη διδακτορικών σπουδών. Για να επιτευχθεί ακριβώς με τον καλύτερο τρόπο η επιμόρφωση των μεταπτυχιακών και διδακτορικών φοιτητών, αναπτύχθηκε ο θεσμός των θερινών Πανεπιστημίων σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σε ό,τι αφορά τις βυζαντινές σπουδές, η κατάσταση είναι χαρακτηριστικά ιδιόρρυθμη: Σε γενικές γραμμές, δεν υπάρχει εξειδικευμένη διδασκαλία για τέτοιου είδους σπουδές και οι φοιτητές συχνά παρακολουθούν ειδικά μαθήματα στο πλαίσιο της κλασικής φιλολογίας, ή της ιστορίας της τέχνης, ή της ιστορίας. Για να επιλυθεί το συγκεκριμένο πρόβλημα, ένα θερινό Πανεπιστήμιο – το πρώτο στον τομέα αυτόν – δημιουργήθηκε από το 2009 και γνώρισε μία άμεση και τεράστια επιτυχία. Έκτοτε και για κάθε χρόνο στην Ελλάδα, κυρίως στη Θεσσαλονίκη, επαναλαμβάνεται η πρωτοβουλία αυτή, με στόχο να προσφέρει σε φοιτητές από όλο τον κόσμο επιμόρφωση σε όλες τις ειδικότητες των βυζαντινών σπουδών (ιστορία, λογοτεχνία, ιστορία της Τέχνης, αρχαιολογία, δίκαιο, σφραγιδολογία, παλαιογραφία, κωδικολογία, νομισματική κλπ.). Τα μαθήματα παραδίδονται στα γαλλικά και αγγλικά από τους καλύτερους ειδικούς.

Οι υπότροφοι φοιτητές, διαμέσου του Θερινού Πανεπιστημίου, συγκρότησαν μια πραγματική κοινότητα, όπου, ουσιαστικά, ανήκουν όλοι οι μελλοντικοί καθηγητές και ερευνητές, στους οποίους θα στηριχτεί η έρευνα σε όλους τους τομείς του βυζαντινού πολιτισμού. Στα θερινά αυτά Πανεπιστήμια συμμετείχαν φοιτητές από τα «τέσσερα σημεία του ορίζοντα». Έτσι λοιπόν, δόθηκαν υποτροφίες σε διδακτορικούς φοιτητές που προέρχονταν από Αυστραλία, Χιλή, Ηνωμένες Πολιτείες, Καναδά, Μεξικό, Ρωσία, Αρμενία, Τουρκία, Ιαπωνία, Κορέα, Κίνα, Βόρεια Αφρική, Παλαιστίνη, Λίβανο, και φυσικά, από όλα τα κράτη της Ευρωπαϊκής

Ένωσης και των Βαλκανίων. Από το 2018, ο φορέας «Βυζαντινή Θεσσαλονίκη» πήρε τη σκυτάλη για να συνεχίσει τα Θερινά Πανεπιστήμια.

Η Θεσσαλονίκη, δεύτερη πόλη της Αυτοκρατορίας, πόλη σύμβολο της αίγλης του Βυζαντίου, φιλοξενεί το φετινό θερινό Πανεπιστήμιο, ενέργεια που υπογραμμίζει τη συνάφειά της με τις βυζαντινές ρίζες, στη συνέχεια μιας παράδοσης που την ανάγει σε πραγματικό εργαστήριο για την έρευνα του βυζαντινού πολιτισμού.

Το 2019 το αντικείμενο έρευνας φέρεται γύρω από τα Δίκτυα στο Βυζάντιο. Η βυζαντινή Αυτοκρατορία στην πραγματικότητα δεν ήταν μια κλειστή κοινωνία. Κάθε άλλο μάλιστα. Υπήρχαν πολυάριθμα δίκτυα τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό. Οι εμπορικοί δρόμοι, ρωμαϊκή κληρονομιά, διατρέχουν απ'άκρη σ'άκρη όλη την Αυτοκρατορία. Το εμπόριο πραγματοποιούνταν από χερσαίους αλλά και θαλάσσιους δρόμους, εφόσον πολλά ήταν τα λιμάνια που βρίσκονταν σε δραστηριότητα. Οι ναυτικοί χάρτες, την ύπαρξη των οποίων γνωρίζουμε, διευκόλυναν την διεξαγωγή εμπορίου με τους βαλκάνιους γείτονες, όπως επίσης με τους Άραβες στα νότια και στα ανατολικά σύνορα της Αυτοκρατορίας, με τους Δυτικούς και με τους Ρώσους. Έστω και αν το πιο σημαντικό μέρος του εμπορίου περνούσε διαμέσου της Κωνσταντινούπολης, εντούτοις οι εμπορικές ανταλλαγές με άλλες βυζαντινές πόλεις δημιουργούσαν ένα σημαντικό και καλά διαμορφωμένο δίκτυο. Στο εσωτερικό του Κράτους, οι κάτοικοι εντάσσονταν σε επαγγελματικά και κοινωνικά δίκτυα. Τοπικές οργανώσεις και συντεχνίες εκπροσωπούσαν τα συμφέροντα των πολιτών και προσδιόριζαν ενίοτε διεκδικήσεις, όπως στην περίπτωση των Ζηλωτών της Θεσσαλονίκης. Όσο αφορά την κρατική μηχανή, είχε αναπτυχθεί ένα άριστα διαμορφωμένο διπλωματικό δίκτυο και όσο αφορά την Εκκλησία, συμμετείχε και αυτή, στην οργάνωση δικτύων διαμέσου της λατρείας των αγίων και των προσκυνημάτων.

Η φιλοδοξία του Θερινού Πανεπιστημίου του 2019 έγκειται ακριβώς στο να παρουσιάσει και να δια φωτίσει όλα αυτά τα δίκτυα με τη βοήθεια των καλύτερων ειδικών στον τομέα αυτόν, ώστε να επιτρέψει στους συμμετέχοντες φοιτητές να δουν το Βυζάντιο μέσα από τον πλούτο της πολυπλοκότητάς του. Πρωταρχικός στόχος μας είναι όλο αυτό το υλικό να αποτελέσει ένα πρακτικό εργαλείο σκέψης για την ίδρυση ενός παγκόσμιου δικτύου βυζαντινών πόλεων, που έχει ήδη ξεκινήσει ο οργανισμός ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ.

Les réseaux à Byzance

La réforme de l'enseignement supérieur comporte des contraintes pour les établissements universitaires en ce qui concerne la façon de fournir un enseignement à la fois formateur et de spécialisation. Désormais la plupart des pays européens ont choisi la voie dite « des accords de Bologne », qui prévoit trois (parfois quatre) ans d'études préliminaires (licence, laurea, ptycheio etc.), deux ans d'études intermédiaires (master, laurea specialistica, metaptychiako etc.), et trois ans de doctorat. C'est justement pour mieux former les étudiants du deuxième et troisième degré que des Ecoles d'été sont mises en place dans toute la Communauté Européenne.

En ce qui concerne les études byzantines, la situation est très particulière: généralement il n'existe pas de filière spécialisée dans ce domaine d'études, et les étudiants suivent parfois des spécialisations à l'intérieur des cours de philologie classique, d'histoire de l'art ou d'histoire. Pour pallier à cette situation, une Ecole d'été – la première dans son genre – a été mise en place à partir de 2009, et elle a connu un succès immédiat et immense: depuis, chaque année en Grèce, principalement à Thessalonique, l'expérience a été renouvelée avec pour but d'offrir à des étudiants en provenance du monde entier une formation dans toutes les disciplines afférentes à la byzantinologie (histoire, littérature, histoire de l'art, archéologie, droit, sigillographie, paléographie, codicologie, numismatique etc.).

Les séminaires sont dispensés en français et en anglais par les meilleurs spécialistes ; les étudiants, auxquels une bourse d'études a été octroyée, ont ainsi la possibilité de former une véritable communauté constituée par ceux qui seront les futurs enseignants et chercheurs qui continueront à faire vivre la recherche dans le domaine de la civilisation byzantine : des étudiants ont participé à ces Ecoles d'été, venant des quatre coins du monde: d'Australie, du Chili, des Etats Unis, du Canada, du Mexique, de Russie, d'Arménie, de Turquie, du Japon, de Corée,

de Chine, de l'Afrique du Nord, de Palestine et du Liban, ainsi que de tous les pays de l'Union Européenne et des Balkans.

Actuellement, depuis 2018, c'est Thessalonique Byzantine qui a pris le relais pour perpétuer cette Ecole d'été. Thessalonique, la deuxième ville de l'Empire, ville-témoin de la gloire de l'empire byzantin, héberge une Ecole d'été qui souligne son lien étroit avec ses racines byzantines, dans une continuité de tradition qui fait d'elle un véritable laboratoire pour la recherche en Byzantinologie.

En 2019 le sujet traité portera sur Les réseaux à Byzance. En effet, l'Empire byzantin n'était pas une société fermée, loin de là. Des multiples réseaux existaient, tant à l'intérieur que à l'extérieur. Des routes commerciales étaient bien présentes dans tout l'Empire, héritage de l'époque romaine. Les commerces se faisaient autant par voie de terre que par mer, et des ports étaient en activité. Nous connaissons aussi de portulans qui servaient à faciliter le commerce, très florissant avec les voisins dans la péninsule balkanique, avec les Arabes au Sud et à l'Est de l'Empire, avec les Occidentaux et les Russes. Si une partie très importante des commerces passaient par Constantinople, des échanges existaient entre les villes byzantines, formant un réseau important et bien installé. A l'intérieur de l'Etat, les habitants étaient bien insérés dans des réseaux professionnels et de classe. Des organisations locales portaient les intérêts des citoyens, déterminaient parfois des revendications, comme dans le cas de la révolte des zélotes à Thessalonique. Quant à lui, l'Etat avait développé un réseau diplomatique très important et bien établi, et l'Eglise participait de cette mouvance en ce qui concerne les cultes des saints et le pèlerinage.

L'ambition de l'Ecole d'été de Byzantinologie 2019 est justement de présenter et mettre en valeur tous ces réseaux, grâce à l'aide des meilleurs spécialistes dans le domaine, pour permettre aux étudiants qui y participeront de voir Byzance dans toute sa riche complexité. Notre but principal est de transformer tous ces matériaux en outil pratique de réflexion pour la construction d'un réseau international de villes byzantines que l'organisation THESSALONIQUE BYZANTINE a déjà commencé à constituer.

“Τα δίκτυα στο Βυζάντιο”

εις μνήμη της Ρουθ Μακρίδη

Πρόγραμμα Θερινού Πανεπιστημίου
Θεσσαλονίκη 1/7 – 11/7/ 2019

Υπό την επιστημονική διεύθυνση του **Paolo Odorico**

Δευτέρα 1 Ιουλίου

9.00 – 10.30	MICHEL BALARD (Πανεπιστήμιο Πάνθεον – Σορβόννη) Τα οικονομικά και εμπορικά δίκτυα <i>Διεθνείς εμπορικές συναλλαγές</i>
10.30 – 11.00	Συζήτηση
11.00 – 11.30	Διάλειμμα – coffee break
11.30 – 13.00	NICOLAS DROCOURT (Πανεπιστήμιο Νάντης) Τα κοινωνικά δίκτυα <i>Τα διπλωματικά δίκτυα</i>
13.00 – 13.30	Συζήτηση
15.30 – 17.00	MICHEL KAPLAN (Πανεπιστήμιο Πάνθεον – Σορβόννη) Τα εκκλησιαστικά δίκτυα <i>Τα μοναστικά δίκτυα</i>
17.00 – 17.30	Συζήτηση
17.30 – 18.00	Διάλειμμα – coffee break
18.00 – 19.30	ELISABETH MALAMUT (Πανεπιστήμιο Aix-en-Provence – Μασσαλία) Τα εκκλησιαστικά δίκτυα <i>Δίκτυα αγίων</i>
19.30 – 20.00	Συζήτηση

Τρίτη 2 Ιουλίου

9.00 – 10.30	MICHEL BALARD (Πανεπιστήμιο Πάνθεον – Σορβόννη) Τα οικονομικά και εμπορικά δίκτυα <i>Διεθνείς εμπορικές συναλλαγές</i>
10.30 – 11.00	Συζήτηση
11.00 – 11.30	Διάλειμμα – coffee break
11.30 – 13.00	NICOLAS DROCOURT (Πανεπιστήμιο Νάντης) Τα κοινωνικά δίκτυα <i>Τα διπλωματικά δίκτυα</i>
13.00 – 13.30	Συζήτηση
15.30 – 17.00	MICHEL KAPLAN (Πανεπιστήμιο Πάνθεον – Σορβόννη) Τα εκκλησιαστικά δίκτυα <i>Τα μοναστικά δίκτυα</i>
17.00 – 17.30	Συζήτηση
17.30 – 18.00	Διάλειμμα – coffee break
18.00 – 19.30	ELISABETH MALAMUT (Πανεπιστήμιο Aix-en-Provence – Μασσαλία) Τα εκκλησιαστικά δίκτυα <i>Δίκτυα αγίων</i>
19.30 – 20.00	Συζήτηση

Τετάρτη 3 Ιουλίου

9.00 – 10.30

CH. GASTGEBER

(Αυστριακή Ακαδημία Επιστημών)
Τα εκκλησιαστικά δίκτυα
Η οργάνωση της Εκκλησίας σε δίκτυα

10.30 – 11.00

Συζήτηση

11.00 – 11.30

Διάλειμμα – coffee break

11.30 – 13.00

ΣΟΦΙΑ ΜΕΡΓΙΑΛΗ

(Πανεπιστήμιο Αθηνών)
Τα κοινωνικά δίκτυα
Δίκτυα διανοουμένων

13.00 – 13.30

Συζήτηση

15.30 – 17.00

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΣΕΜΟΓΛΟΥ

(Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης)
Τα κοινωνικά δίκτυα
Συντεχνίες και καλλιτέχνες

17.00 – 17.30

Συζήτηση

17.30 – 18.00

Διάλειμμα – coffee break

18.00 – 19.30

JEAN-CLAUDE CHEYNET

(Πανεπιστήμιο Πάνθεον-Σορβόνη)
Τα κοινωνικά δίκτυα
Οι αριστοκράτες

19.30 – 20.00

Συζήτηση

Πέμπτη 4 Ιουλίου

9.00 – 10.30

CH. GASTGEBER

(Αυστριακή Ακαδημία Επιστημών)
Τα εκκλησιαστικά δίκτυα
Η οργάνωση της Εκκλησίας σε δίκτυα

10.30 – 11.00

Συζήτηση

11.00 – 11.30

Διάλειμμα – coffee break

11.30 – 13.00

ΣΟΦΙΑ ΜΕΡΓΙΑΛΗ

(Πανεπιστήμιο Αθηνών)
Τα κοινωνικά δίκτυα
Δίκτυα διανοουμένων

13.00 – 13.30

Συζήτηση

15.30 – 17.00

ΜΑΡΙΑ ΓΕΡΟΛΥΜΑΤΟΥ

(ΕΙΕ – Αθήνα)
Τα οικονομικά και εμπορικά δίκτυα
Η Κωνσταντινούπολη κέντρο ενός οικονομικού δικτύου

17.00 – 17.30

Συζήτηση

17.30 – 18.00

Διάλειμμα – coffee break

18.00 – 19.30

JEAN-CLAUDE CHEYNET

(Πανεπιστήμιο Πάνθεον-Σορβόνη)
Τα κοινωνικά δίκτυα
Οι αριστοκράτες

19.30 – 20.00

Συζήτηση

Παρασκευή 5 Ιουλίου

- 9.00 – 10.30 **MARIE-HELENE CONGOURDEAU**
(CNRS – Παρίσι)
Τα εκκλησιαστικά δίκτυα
Τα δίκτυα κατά την παλαμική διένεξη
- 10.30 – 11.00 Συζήτηση
- 11.00 – 11.30 **Διάλειμμα – coffee break**
- 11.30 – 13.00 **ΠΟΛΥΜΝΙΑ ΚΑΤΣΩΝΗ**
(Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης)
Τα οικονομικά και εμπορικά δίκτυα
Εμπόριο και δρόμοι εμπορίου – Φορολογικά δίκτυα
- 13.00 – 13.30 Συζήτηση
- 15.30 – 17.00 **ΜΑΡΙΑ ΓΕΡΟΥΜΑΤΟΥ**
(ΕΙΕ – Αθήνα)
Τα οικονομικά και εμπορικά δίκτυα
Η Κωνσταντινούπολη κέντρο ενός οικονομικού δικτύου
- 17.00 – 17.30 Συζήτηση
- 17.30 – 18.00 **Διάλειμμα – coffee break**
- 18.00 – 19.30 **MARIE-HELENE CONGOURDEAU**
(CNRS – Παρίσι)
Τα εκκλησιαστικά δίκτυα
Τα δίκτυα κατά την παλαμική διένεξη
- 19.30 – 20.00 Συζήτηση

Σάββατο 6 Ιουλίου

- 9.00 – 10.30 **BEATRICE CASEAU**
(Πανεπιστήμιο Πάνθεον-Σορβόνη)
Τα κοινωνικά δίκτυα
Οικογενειακά δίκτυα
- 10.30 – 11.00 Συζήτηση
- 11.00 – 11.30 **Διάλειμμα – coffee break**
- 11.30 – 13.00 **ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΣΕΜΟΓΛΟΥ**
(Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης)
Τα κοινωνικά δίκτυα
Συντεχνίες και καλλιτέχνες
- 13.00 – 13.30 Συζήτηση
- 15.30 – 17.00 **ΠΟΛΥΜΝΙΑ ΚΑΤΣΩΝΗ**
(Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης)
Τα οικονομικά και εμπορικά δίκτυα
Εμπόριο και δρόμοι εμπορίου – Φορολογικά δίκτυα
- 17.00 – 17.30 Συζήτηση
- 17.30 – 18.00 **Διάλειμμα – coffee break**
- 18.00 – 19.30 **BEATRICE CASEAU**
(Πανεπιστήμιο Πάνθεον-Σορβόνη)
Τα κοινωνικά δίκτυα
Οικογενειακά δίκτυα
- 19.30 – 20.00 Συζήτηση

Κυριακή 7 Ιουλίου

ΕΚΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΚΑΒΑΛΑ

Δευτέρα 8 Ιουλίου

- 9.00 – 10.30 **DANIELE BIANCONI**
(Πανεπιστήμιο Ρώμης)
Τα κοινωνικά δίκτυα
Λογοτεχνικά κυκλώματα και κυκλοφορία βιβλίων
- 10.30 – 11.00 Συζήτηση
- 11.00 – 11.30 **Διάλειμμα – coffee break**
- 11.30 – 13.00 **VLADA STANKOVIC**
(Πανεπιστήμιο Βελιγραδίου)
Τα βαλκανικά δίκτυα
- 13.00 – 13.30 Συζήτηση
- 15.30 – 17.00 **ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΡΑΜΠΑΤΖΗΣ**
(Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης)
Τα εκκλησιαστικά δίκτυα
Δίκτυα Επισκόπων
- 17.00 – 17.30 Συζήτηση
- 17.30 – 18.00 **Διάλειμμα – coffee break**
- 18.00 – 19.30 **MARGARET MULLETT**
(Πανεπιστήμιο Μπέλφαστ)
Τα κοινωνικά δίκτυα
Λογοτεχνικά κυκλώματα
- 19.30 – 20.00 Συζήτηση

Τρίτη 9 Ιουλίου

- 9.00 – 10.30 **DANIELE BIANCONI**
(Πανεπιστήμιο Ρώμης)
Τα κοινωνικά δίκτυα
Λογοτεχνικά κυκλώματα & κυκλοφορία βιβλίων
- 10.30 – 11.00 Συζήτηση
- 11.00 – 11.30 **Διάλειμμα – coffee break**
- 11.30 – 13.00 **VLADA STANKOVIC**
(Πανεπιστήμιο Βελιγραδίου)
Τα βαλκανικά δίκτυα
- 13.00 – 13.30 Συζήτηση
- 15.30 – 17.00 **ΑΝΔΡΕΑΣ ΓΚΟΥΤΖΙΟΥΚΩΣΤΑΣ**
(Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης)
Τα κοινωνικά δίκτυα
Τα δίκτυα της Δικαιοσύνης
- 17.00 – 17.30 Συζήτηση
- 17.30 – 18.00 **Διάλειμμα – coffee break**
- 18.00 – 19.30 **MARGARET MULLETT**
(Πανεπιστήμιο Δουβλίνου)
Τα κοινωνικά δίκτυα
Λογοτεχνικά κυκλώματα
- 19.30 – 20.00 Συζήτηση

Τετάρτη 10 Ιουλίου

- 9.00 – 10.30 **ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΔΕΛΗΚΑΡΗ**
(Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης)
Τα οικονομικά και εμπορικά δίκτυα
Σλάβοι άρχοντες και ορυκτός πλούτος
στην Ελληνική περιφέρεια
- 10.30 – 11.00 Συζήτηση
- 11.00 – 11.30 **Διάλειμμα - coffee break**
- 11.30 – 13.00 **ΦΛΩΡΑ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ**
(ΥΠΠΟΑ – Θεσσαλονίκη)
Τα οικονομικά και εμπορικά δίκτυα
Λιμενικά δίκτυα απο το Βυζάντιο έως σήμερα
- 13.00 – 13.30 Συζήτηση
- 19.30 Απονομή διπλωμάτων
Τελετή Λήξης

Πέμπτη 11 Ιουλίου

ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ

“Les réseaux à Byzance”

à la mémoire de Ruth Macrides

Programme Université d'été

Thessalonique 1/7 – 11/7/ 2019

sous la direction scientifique de **Paolo Odorico**

Lundi 1 juillet

- 9.00 – 10.30 **MICHEL BALARD**
(Université Panthéon-Sorbonne)
Les réseaux économiques et commerciaux –
Echanges commerciales internationales
- 10.30 – 11.00 Discussion
- 11.00 – 11.30 **Pause – coffee break**
- 11.30 – 13.00 **NICOLAS DROCOURT**
(Université Nantes)
Les réseaux sociaux
Les réseaux diplomatiques
- 13.00 – 13.30 Discussion
- 15.30 – 17.00 **MICHEL KAPLAN**
(Paris-Sorbonne)
Les réseaux ecclésiastiques
Les réseaux monastiques
- 17.00 – 17.30 Discussion
- 17.30 – 18.00 **Pause – coffee break**
- 18.00 – 19.30 **ELISABETH MALAMUT**
(Université Aix-en-Provence – Marseille)
Les réseaux ecclésiastiques
Les réseaux des saints
- 19.30 – 20.00 Discussion

Mardi 2 juillet

- 9.00 – 10.30 **MICHEL BALARD**
(Université Panthéon-Sorbonne)
Les réseaux économiques et commerciaux –
Echanges commerciales internationales
- 10.30 – 11.00 Discussion
- 11.00 – 11.30 **Pause – coffee break**
- 11.30 – 13.00 **NICOLAS DROCOURT**
(Université Nantes)
Les réseaux sociaux
Les réseaux diplomatiques
- 13.00 – 13.30 Discussion
- 15.30 – 17.00 **MICHEL KAPLAN**
(Paris-Sorbonne)
Les réseaux ecclésiastiques
Les réseaux monastiques
- 17.00 – 17.30 Discussion
- 17.30 – 18.00 **Pause – coffee break**
- 18.00 – 19.30 **ELISABETH MALAMUT**
(Université Aix-en-Provence – Marseille)
Les réseaux ecclésiastiques
Les réseaux des saints
- 19.30 – 20.00 Discussion

Mercredi 3 juillet

- 9.00 – 10.30 **CH. GASTGEBER**
(Österreichische Akademie d. Wissenschaften)
Les réseaux ecclésiastiques
L'organisation de l'Eglise en réseau
- 10.30 – 11.00 Discussion
- 11.00 – 11.30 **Pause – coffee break**
- 11.30 – 13.00 **SOFIA MERGIALI**
(Université d'Athènes)
Les réseaux sociaux
Les réseaux des intellectuels
- 13.00 – 13.30 Discussion
- 15.30 – 17.00 **ATHANASIOS SEMOGLOU**
(Université Aristote – Thessalonique)
Les réseaux sociaux
Les corporations et les artistes
- 17.00 – 17.30 Discussion
- 17.30 – 18.00 **Pause – coffee break**
- 18.00 – 19.30 **JEAN-CLAUDE CHEYNET**
(Université Paris-Sorbonne)
Les réseaux sociaux
Les aristocrates
- 19.30 – 20.00 Discussion

Jeudi 4 juillet

- 9.00 – 10.30 **CH. GASTGEBER**
(Österreichische Akademie d. Wissenschaften)
Les réseaux ecclésiastiques
L'organisation de l'Eglise en réseau
- 10.30 – 11.00 Discussion
- 11.00 – 11.30 **Pause – coffee break**
- 11.30 – 13.00 **SOFIA MERGIALI**
(Université d'Athènes)
Les réseaux sociaux
Les réseaux des intellectuels
- 13.00 – 13.30 Discussion
- 15.30 – 17.00 **MARIA GEROLYMATOU**
(EIE – Athènes)
Les réseaux économiques et commerciaux
Constantinople, centre d'un réseau économique
- 17.00 – 17.30 Discussion
- 17.30 – 18.00 **Pause – coffee break**
- 18.00 – 19.30 **JEAN-CLAUDE CHEYNET**
(Université Paris-Sorbonne)
Les réseaux sociaux
Les aristocrates
- 19.30 – 20.00 Discussion

Vendredi 5 juillet

- 9.00 – 10.30 **MARIE-HELENE CONGOURDEAU**
(CNRS – Paris)
Les réseaux ecclésiastiques
Les réseaux dans la querelle palamite
- 10.30 – 11.00 Discussion
- 11.00 – 11.30 **Pause – coffee break**
- 11.30 – 13.00 **POLYMNIA KATSONI**
(Université Aristote – Thessalonique)
Les réseaux économiques et commerciaux
Commerce et voies de commerce – Réseaux fiscaux
- 13.00 – 13.30 Discussion
- 15.30 – 17.00 **MARIA GEROLYMATOU**
(EIE – Athènes)
Les réseaux économiques et commerciaux
Constantinople, centre d'un réseau économique
- 17.00 – 17.30 Discussion
- 17.30 – 18.00 **Pause – coffee break**
- 18.00 – 19.30 **MARIE-HELENE CONGOURDEAU**
(CNRS – Paris)
Les réseaux ecclésiastiques
Les réseaux dans la querelle palamite
- 19.30 – 20.00 Discussion

Samedi 6 juillet

- 9.00 – 10.30 **BEATRICE CASEAU**
(Sorbonne Université)
Les réseaux sociaux
Les réseaux familiaux
- 10.30 – 11.00 Discussion
- 11.00 – 11.30 **Pause – coffee break**
- 11.30 – 13.00 **ATHANASIOS SEMOGLOU**
(Université Aristote – Thessalonique)
Les réseaux sociaux
Les corporations et les artistes
- 13.00 – 13.30 Discussion
- 15.30 – 17.00 **POLYMNIA KATSONI**
(Université Aristote – Thessalonique)
Les réseaux économiques et commerciaux
Commerce et voies de commerce – Réseaux fiscaux
- 17.00 – 17.30 Discussion
- 17.30 – 18.00 **Pause – coffee break**
- 18.00 – 19.30 **BEATRICE CASEAU**
(Sorbonne Université)
Les réseaux sociaux
Les réseaux familiaux
- 19.30 – 20.00 Discussion

Dimanche 7 juillet

EXCURSION A KAVALA

Lundi 8 juillet

- 9.00 – 10.30 **DANIELE BIANCONI**
(Université de Rome)
Les réseaux sociaux
Circuits littéraires et circulations de livres
- 10.30 – 11.00 Discussion
- 11.00 – 11.30 **Pause – coffee break**
- 11.30 – 13.00 **VLADA STANKOVIC**
(Université de Belgrade)
Les réseaux balkaniques
- 13.00 – 13.30 Discussion
- 15.30 – 17.00 **CHRISTOS ARAMPATZIS**
(Université Aristote de Thessalonique)
Les réseaux ecclésiastiques
Les réseaux des évêques
- 17.00 – 17.30 Discussion
- 17.30 – 18.00 **Pause – coffee break**
- 18.00 – 19.30 **MARGARET MULLETT**
(Université de Belfast)
Les réseaux sociaux
Circuits littéraires
- 19.30 – 20.00 Discussion

Mardi 9 juillet

- 9.00 – 10.30 **DANIELE BIANCONI**
(Université de Rome)
Les réseaux sociaux
Circuits littéraires et circulations de livres
- 10.30 – 11.00 Discussion
- 11.00 – 11.30 **Pause – coffee break**
- 11.30 – 13.00 **VLADA STANKOVIC**
(Université de Belgrade)
Les réseaux balkaniques
- 13.00 – 13.30 Discussion
- 15.30 – 17.00 **ANDREAS GOUTZIOUKOSTAS**
(Université Aristote de Thessalonique)
Les réseaux sociaux
Les réseaux de la justice
- 17.00 – 17.30 Discussion
- 17.30 – 18.00 **Pause – coffee break**
- 18.00 – 19.30 **MARGARET MULLETT**
(Université de Belfast)
Les réseaux sociaux
Circuits littéraires
- 19.30 – 20.00 Discussion

Mercredi 10 juillet

9.00 – 10.30	AGGELIKI DELIKARI (Université Aristote – Thessaloniki) Les réseaux économiques et commerciaux <i>Seigneurs slaves et richesses minières dans l'espace grec</i>
10.30 – 11.00	Discussion
11.00 – 11.30	Pause – coffee break
11.30 – 13.00	FLORA KARAGIANNI (YPPOA – Thessaloniki) Les réseaux économiques et commerciaux <i>Les réseaux portuaires de Byzance à aujourd'hui</i>
13.00 – 13.30	Discussion
19.30	Remise des diplômes
	Clôture de l'Ecole d'été

Jeudi 11 juillet

DÉPART DES PARTICIPANTS

ΛΙΣΤΑ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ

LISTE DES ENSEIGNANTS

CHRISTOS	ARAMPATZIS	Université Aristote de Thessalonique – Grèce
MICHEL	BALARD	Université Panthéon – Sorbonne – France
DANIELE	BIANCONI	Université de Rome – Italie
BEATRICE	CASEAU	Université Paris-Sorbonne – France
JEAN-CLAUDE	CHEYNET	Université Paris-Sorbonne – France
MARIE-HELENE	CONGOURDEAU	CNRS – Paris -France
AGGELIKI	DELIKARI	Université Aristote – Thessaloniki – Grèce
NICOLAS	DROCOURT	Université Nantes -France
CH.	GASTGEBER	Österreichische Akademie d. Wissenschaften – Autriche
MARIA	GEROLYMATOU	EIE – Athènes – Grèce
ANDREAS	GOUTZIOUKOSTAS	Université Aristote – Thessalonique – Grèce
MICHEL	KAPLAN	Université Paris-Sorbonne – France
FLORA	KARAGIANNI	YPPOA – Thessaloniki – Grèce
POLYMNIA	KATSONI	Université Aristote – Thessalonique – Grèce
ELISABETH	MALAMUT	Université Aix-en-Provence – Marseille – France
SOFIA	MERGIALI	Université d'Athènes – Grèce
MARGARET	MULLETT	Université de Belfast – Grande Bretagne
ATHANASIOS	SEMOGLOU	Université Aristote – Thessalonique – Grèce
VLADA	STANKOVIC	Université de Belgrade – Serbie

ΛΙΣΤΑ ΦΟΙΤΗΤΩΝ

LISTE DES ETUDIANTS

Eva	ALEXIADOU	Grèce
Kleoniki	ATHANASIADI	Grèce
Margarita	BAKALOU	Grèce
Sergio	BASSO	Italie
Lea	BERTRAND	France
Guillaume	BIDAUT	France
René-Claude	BONDOUX	France
Louis-Yohann	BONINGUES	France
Cécile	BOUQUET	Belgique
Nedim	BUYUKYUKSEL	Turquie
Franca	CORRIAS	France
Elisa	GALARDI	USA
Cao	GU	Chine
Youyoung	JUNG	Corée
Ben	KHAYAT LAMIA	France
Sofia	KIOUMOURTZIDOU	Grèce
Zacharoula	KOUSOULI	Grèce
Michael	LENTNER	Allemagne
Wei Chieh	LIAO	Taiwan
Alin	LUPU	Roumanie
Lamprini	MILIORI	Grèce

Dimitris	MINASIDIS	Grèce
Ina	MULLAJ	Grèce
Daniar	MUTALAP	Roumanie
David-li-nus-Emanuel	NEAGU	Roumanie
Chara	OLYMPIOU	Chypre
Anna	PARANOU	Allemagne
Véronique	PETITEAU	France
Simona	PUCA	Italie
Eugenia	RICCIO	Italie
Mihaela	SAPOVICI	Roumanie
Gina	SCARLAT	Roumanie
Vladislava	SPASOVA	Bulgarie
Mohammed	TOUALBIA	France
Anna	TRENTO	Italie
Chrysi	TSIGKOUTSIDOU	Grèce
Eirini	TZIMA	Grèce
Kyriakos	VALASIS	Grèce
Olga	VLACHOU	Grèce
Yan	ZARIPOV	Russie

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ:

ΣΥΝΔΙΟΡΓΑΝΩΤΕΣ:

ΜΟΥΣΕΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΕΙΣΜΟΥ
MUSEUM OF BYZANTINE CULTURE

ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΙΔΑ:

ΜΕ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ:

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Thessaloniki
Many voices, one heart
THESSALONIKI TOURISM ORGANISATION
www.thessaloniki.travel

Ι. ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΝΕΑΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΓΑΣΣΟΥ

ΧΟΡΗΓΟΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ:

ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

